

Морська Н. Л.

*к.філос.н., доцент кафедри
філософії та суспільних наук,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

Людина народжується вільною, але вона скрізь в оковах...

Жан-Жак Руссо

ПРАВА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Права людини – це комплекс морально-правових норм, основоположних свобод та юридичних можливостей, які покликані на принципі рівності узгодити свободу окремої людини з вільністю інших членів суспільства. Ще у первісних людських спільнотах почали з'являтися норми моралі, які стали засобом захисту від свавілля сильнішого і способом забезпечення свободи для окремішньої істоти, її самореалізації та збереження цінності життя. У ході людської історії ці моральні норми трансформувалися у чіткі норми права, стали закріплюватись у національному законодавстві країн світу та у різних міжнародних угодах. Відтак, права людини зросли у беззаперечні цінності, гарантовані для реалізації.

24 лютого 2022 року в Україні відбулась кардинальна зміна суспільної ситуації, коли російські війська здійснили повномасштабне вторгнення і розпочався новий виток російсько-української війни, яка тягнеться ще з 2014 року і до цього мала локальний характер. У зв'язку з агресією Російської Федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України, відповідно до статті 106, пункту 20 Конституції України [1] Президент України Володимир Зеленський видав Указ «Про введення воєнного стану в Україні» із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб [2], який згодом був продовжений аж до сьогодні. Умови воєнного часу та й сам факт агресії російських окупантів актуалізують питання прав людини, можливості їх забезпечення та реалізації.

Права людини є важливою категорією природного права, вони невід'ємно належать людині, є позанаціональними і позатериторіальними. «Права людини репрезентують найбільш універсальну гуманітарно-антропологічну концепцію, в рамках якої людина розглядається як така, безвідносно до її етнічних, расових, релігійних та будь-яких інших відмінностей або належності до локальної культурної традиції» [3, с.506]. Закріплює права та свободи людини в Україні Основний Закон України – Конституція України – яка має найвищу

юридичну цінність. Зокрема, стаття 3 Конституції України визнає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою цінністю, а головним обов'язком держави визначає утвердження і забезпечення прав і свобод людини. Зміст і спрямованість діяльності держави становлять права і свободи людини та їх гарантії [1]. Розділ II Конституції України присвячений формулюванню прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, серед яких: право на життя, право на вільний розвиток своєї особистості, право на свободу та особисту недоторканність, право на недоторканність житла, право на особисту кореспонденцію, право на свободу думки, слова, право на свободу пересування та ін. [1]. Інші нормативно-правові акти та закони України застосовуються на основі Основного Закону.

У сучасному розумінні права людини можна розглядати у двох площинах: перша – взаємини між людьми, як рівними істотами, та друга – відносини між особистістю та державою. Хоч права людини закріплені у законодавчих актах держави, все ж, існують незалежно від неї, навпаки, обмежують свавілля державної влади, а сприяють реалізації цінності окремішньої особистості. В умовах війни варто взяти до уваги також два виміри: зовнішній і внутрішній. Внутрішній – це реакція самої держави на збройну агресію і загрозу національній безпеці, бажання убезпечити своїх громадян та можливість чіткої, злагодженої діяльності та маневреної відповіді ворогам. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» визначає зміст правового режиму воєнного стану і серед інших правових засад регулює й гарантії прав і свобод людини. Зокрема, ст.1 цього Закону дає чітке визначення воєнного стану, як особливого правового режиму, регламентує відповідні повноваження органів державної влади та військових адміністрацій тощо, а також визначає «тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини...» [4; 5]. Указ Президента України «Про введення воєнного стану» чітко зазначає «вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану із зазначенням строку дії цих обмежень ...» [4]. Зокрема, в Указі Президента України у п.3 зазначається, «що на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 – 34, 38, 39, 41 –44, 53 Конституції України...» [4].

Зовнішній вимір – це порушення авторитарною державою-агресором незалежності України, її європейського цивілізаційного вибору, фундаментальних демократичних цінностей, прав і свобод. Це сфера юрисдикції міжнародного гуманітарного права, яке «спрямоване на захист цивільного населення від впливу збройного конфлікту та тих, хто припинив брати участь у воєнних діях» [6]. Основний принцип міжнародного гуманітарного права – принцип гуманності, що «об'єднує всі положення у

логічно побудовану систему норм, які застосовують під час збройних конфліктів і тісно пов'язані з суміжними галузями міжнародного права» [6]. Українські реалії засвідчують, що російські загарбники і окупанти ігнорують усі міжнародні закони та нормативно-правові акти і те, як вони діють у відношенні до мирного населення сьогодні в Україні, – це злочин проти людяності. За даними Управління Верховного комісара ООН з прав людини, станом на 18 квітня 2022 року зафіксовано 4890 жертв серед цивільного населення, серед яких 2072 – загиблі, з них 169 дітей, а 2818 – поранені, з них 272 дитини [7]. Це лише відомі факти, але реальні дані можуть бути значно вищі, оскільки зафіксувати статистику на окупованих територіях та у зонах бойових дій дуже складно. Уповноважена Верховної Ради України з прав людини Людмила Денісова 8 квітня 2022 р. повідомила, що за інформацією з різних джерел до Російської Федерації примусово вивезено 121 тисячу дітей, серед яких і діти-сироти, і діти, які мають батьків [8].

Міжнародне право прав людини спрямоване на захист прав людини на міжнародному рівні, а також забезпечення прав людини на тимчасово окупованих територіях. Як міжнародне гуманітарне право, так і міжнародне право прав людини має на меті забезпечення права людини на власну гідність, націлені на захист від тортур. Водночас, відомі факти, які виявлені після діяльності окупаційного режиму на окремих українських територіях, зокрема на Київщині (Буча, Ірпінь, Гостомель, Бородянка та ін), засвідчують жорстокі катування, гвалтування, фізичні і моральні знущання над дітьми, жінками, людьми літнього віку. Мертві тіла молодих хлопців і чоловіків різного віку із зав'язаними руками були знайдені на всіх деокупованих українських територіях. Численні братські могили або місця масових захоронень свідчать про масові вбивства людей різного віку... Окупанти не зважали на збереження прав людини на окупованих територіях, зокрема ігнорували право на тілесну недоторканність, права на свободу пересування та свободу від незаконного затримання, право на опір гнобителям та ін.

Наджорстока поведінка російських агресорів свідчить не просто про порушення базових прав людини: права на життя, права на свободу та повагу до людської гідності та ін., а про цілеспрямований геноцид української нації. На жаль, реакція міжнародних організацій серед яких: Рада безпеки ООН, Генеральна Асамблея ООН, Рада ООН з прав людини, ОБСЄ, НАТО та ін. виявилися слабкими і недієвими у процесі реального збройного тероризму Росії проти України. Їх запізніла реакція жодним чином не вплинула на зменшення жертв серед мирного населення і, втому числі, ще не відбулась належна оцінка масових порушень прав людини.

Україна напрацювала власний механізм «узгодження норм національного законодавства з нормами міжнародного кримінального права та міжнародного

гуманітарного права» [9]. Зокрема, Парламентом прийнято за основу Проект Закону «Про внесення зміни до статті 8 Кримінального кодексу України щодо запровадження принципу універсальної юрисдикції щодо злочинів агресії, геноциду, злочинів проти людяності та воєнних злочинів. Законопроект пропонує інструмент, що дозволить здійснювати належну правову кваліфікацію злочинів, скоєних під час збройного конфлікту» [9]. Так, стаття 8 II розділу Кримінального Кодексу України засвідчує кримінальну відповідальність щодо кримінальних правопорушень іноземців або осіб без громадянства, які «підлягають в Україні відповідальності за цим Кодексом у випадках, передбачених міжнародними договорами або якщо вони вчинили передбачені цим Кодексом тяжкі або особливо тяжкі злочини проти прав і свобод громадян України або інтересів України» [10].

Як висновок, можна зазначити, що тема прав людини в умовах воєнного часу є надактуальною сьогодні, коли Україна перебуває в умовах війни, і буде на часі ще й у післявоєнний період. Оскільки, факти порушення прав людини, в першу чергу російськими окупантами, які уже відомі сьогодні, та ті, які ще будуть взяті до уваги після закінчення війни, потребують і потребуватимуть негайної належної реакції та оцінки усієї прогресивної світової спільноти, усіх дієздатних у моральному вимірі міжнародних організацій та інституцій. Цивілізований світ має виробити механізм покарання держави-агресора, яка має ядерне озброєння. Збройна агресія Росії проти України, геноцид українського народу має бути належно оцінений і, відповідно, до чинного українського та міжнародного законодавства мають понести відповідальність не тільки очільники Російської Федерації і військове командування, але і кожен російський солдат, який творив безчинства на українській землі, здійснював наругу над правами та свободами мирних людей України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text_ (дата звернення: 18.04.2022).
2. Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64 «Про введення воєнного стану в Україні». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n2_ (дата звернення: 18.04.2022).
3. Філософський енциклопедичний словник. Інститут філософії ім. Г.С.Сковороди НАНУ, 2002. 743 с.
4. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 18.04.2022).
5. Закон України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-IX#Text> (дата звернення: 18.04.2022).

6. Міжнародне гуманітарне право. URL: <https://minre.gov.ua/rubric/mizhnarodne-gumanitarne-pravo>.____(дата звернення: 19.04.2022).

7. Управління Верховного комісара ООН з прав людини. Україна: оновлення серед цивільного населення 18 квітня 2022 року. URL: <https://www.ohchr.org/en/news/2022/04/ukraine-civilian-casualty-update-18-april-2022>_(дата звернення: 20.04.2022).

8. Денісова Людмила. Країна-окупант РФ викрадає українських дітей. URL: <https://www.facebook.com/denisovaombudsman/posts/517421623072448>_(дата звернення: 20.04.2022).

9. Актуальні питання норм міжнародного гуманітарного права в Україні. URL: <https://minre.gov.ua/page/aktualni-pytannya-mgp-v-ukrayini>_(дата звернення: 19.04.2022).

10. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>_(дата звернення: 20.04.2022).

УДК 336.763(477)

Одинак О. О.
*суддя Апеляційного суду
Чернівецької області*

ЦИВІЛЬНО – ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УКЛАДЕННЯ ДОГОВОРУ ПРО НАДАННЯ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Особливістю договору про надання фінансових послуг є насамперед специфіка предмету та об'єкта зазначеного договору. За словами В. Луця, головна відмінність цієї групи договорів, у порівнянні з договорами про виконання робіт, полягає у тому, що надання фінансових послуг невіддільне від діяльності особи, яка отримує послуги. Результат такої діяльності виступає не у вигляді речей матеріального світу, як це має місце в договорах підряду, а полягає безпосередньо в процесі надання послуги [1, с. 175].

Предметом договору про надання фінансових послуг є здійснення відповідних фінансових операцій, а об'єктом виступають фінансові активи, для визначення юридичної долі яких, особи проводять фінансові операції (фінансові кошти, цінні папери тощо). Визначальними ознаками договорів про надання фінансових послуг виступають специфічний предмет (фінансові активи), фінансовий характер зустрічного зобов'язання і господарський статус послугонабувача (банківських установ або інших суб'єктів господарювання, у